

СОЦИАЛДЫК-ГУМАНИТАРДЫК ИЛИМДЕР

Найманбаев М.Ж., Чоюнова А.Т., Божуева Э.

Педагогикалык технологиялар жана алардын мааниси.

Азыркы учурда дүйнөлүк педагогика, предметтерди окутуу методикасы жалпы эле адамзаттын башка илим, технологияларга кызыгуусу сыяктуу эле өзгөчө кызыгууну жаратып жаткан учуру.

Билим берүү жана тарбиялоо процессинде жабы технологияларды киргизүү же мурдагы окутуу технологияларын модернизациялоого, реформалоого кылган аракеттер бул коомдогу өзгөрүүлөр, ошол өзгөрүүлөр талап кылган муктаждыктар менен байланыштуу. Себеби адамзаттын аракеттери, умтулуулары, өсүштөрү жана өзгөрүүлөрү ар дайым билим берүү тармагы аркылуу өтүп келген жана бул процесс азыр андан бетер бир топ активдешип турган чагы.

Окутуу процессинде технология идеясынын келип чыгышы, илимий-техникалык, теориялык жана практикалык жактан өнүгүү менен тыгыз байланыштуу болуп эсептелет. Педагогикалык технологиянын кеңири изилдениши 20-кылымдын 60-жылдарынан баштап Америка Кошмо Штаттарында жана кийин Европа мамлекеттеринин мектептеринде башталган. Педагогикалык технологияларды негиздөөчүлөр Дж.Брунер, Дж.Кэрролл, Д.Хамблин, Г.Гейс, ал эми Россияда П.Я.Гальперин, Н.Ф.Талызина, В.В.Давыдов, В.П.Беспалько, Ю.К.Бабанский, М.И. Махмутов, М.Н. Скаткин жана башка болуп эсептелет.

Педагогикалык технологиянын бир канча аныктамалары бар.

1. Педагогикалык технология – бул окуу процессин ишке ашыруунун мазмундук техникасы (В.П. Беспалько).
2. Педагогикалык технология – бул пландаштырылган окутуу натыйжаларына жетүү процессин сүрөттөө (И.П.Волков).
3. Технология бул – искусство, чеберчилик, ыкма, методдорду иштеп мыктылоонун жыйындысы, абалдын өзгөрүшү (В.Н. Шепель).
4. Окутуу технологиясы-бул дидактикалык системанын составдык процессуалдык бөлүгү (М.Чошанов)
5. Педагогикалык технология-бул проектирлөө боюнча биргелешкен педагогикалык ишмердүүлүктүн бардык деталдары ойлонулган модель (В.Н. Монахов).

Жалпылап айтканда, педагогикалык технология – социалдык тажрыйбаларды чагылдыруунун форма, ыкма, метод жана каражаттарынын биримдик байланышы жана педагогикалык ишмердүүлүктүн терең процессин чагылдырган мугалимдин конкретүү иш-аракети менен байланышкан белгилүү бир кыймыл-аракеттердин, операциялардын ырааттуулугу десек болот.

Ошондой эле педагогикалык технология билим берүү практикасында үч иерархиялык байланыш деңгээлинде колдонулат:

1. Жалпы педагогикалык (жалпы дидактикалык) технология
2. Жеке предметтик педагогикалык технология.
3. Кыска же тар маанидеги өзүнчө бөлүктөрдүн технологиясы. (Мисалы, жабы билимдерди өздөштүрүү технологиясы, окуу материалын кайталоо жана текшерүү технологиясы ж. б.)

Педагогика илимдеринин доктору, профессор Е.В. Коротаева педагогикалык технологияларды классификациялоого аракет кылып, негизги 3 топко бөлөт.

1. Окутуунун активдүү методдору менен формаларын колдонгон педагогикалык технологиялар: оюн технологиялары, проблемалык окутуу; өстүрүп-өнүктүрүп окутуу

технологиялары; программалык окутуу технологиялары; интерактивдүү окутуу, компьютердик технологиялар; модулдап окутуу ж.б.

2. Адептүү педагогикалык технологиялар:

Түрдүү деьгээлге карап окутуу; окутуунун жекелештирилиши; вальдорф педагогикасы; суггестивдүү технологиялар ж.б.

3. Окутуунун автордук мектеби катары сунуш этилген педтехнологиялар: Ш.А.Амонашвили, Е.И.Ильин, С.Н.Лысенкова, Никитиндердин үй-бүлөлүк тарбиялоо системасы; В.Ф.Шаталов ж.б.

Окутуу технологияларынын багыт өзгөчөлүктөрүн жана алардын көрүнүктүү авторлорун белгилеп кетсек:

1. «Кызматташтык педагогикасы» - Педагог новаторлор
2. Гумандык-инсандык технология - Ш.А.Амонашвили
3. Өнүктүрүүчү оюндар технологиялары - Б.П.Никитин
4. Адабияттарды адамды калыптандыруунун системасындагы предмет катары кароо - Е.Н. Ильин
5. Окуу материалын таяныч моделдеги жана схемалык белгилерге негиздеп окутуу технологиялары - В.Ф.Шаталов
6. Окутуунун индивидуалдаштыруу технологиялары - В.Ф. Шадриков
7. Акыл-эс кыймылын этаптуу калыптандыруу технологиясы - П.Я. Гальперин
8. Эльконин – Давыдовдун өнүктүрүү – өстүрүү технологиялары - Д.Б.Эльконин, В.Давыдов
9. Инсанга багыттап өнүктүрүүчү окутуу технологиясы - И.С.Якиманская
10. Эффективдүү сабактардын системасына негизделген педагогикалык технология - А.А.Окунев
11. Өнүктүрүүчү окутуу технологиясы - Л.В.Занков
12. Проблемалык өнүктүрүү технологиясы - И.Я. Лернер

Бүгүнкү күндө бир канча окутуу технологиялары кеьири колдонулуп келүүдө. Мисалы, И.С.Якиманскаянын «Инсанга багыттап өнүктүрүүчү окутуу технологиясы», В.Ф.Шаталовдун «окутууну интенсификациялоо технологиясы», А.А.Окуневдин «эффективдүү сабактардын системасынын негизиндеги педагогикалык технологиясы», Л.В.Занковдун «өнүктүрүүчү окутуу технологиясы», Ш.А.Амонашвилинин «гумандык-личносттук технологиясы», Б.П.Никитиндин «өнүктүрүүчү оюндар технологиясы» ж.б.

Жогоруда аталган технологиялардын маани-маьызына кыскача экскурс жасап токтолуп өтөлү. Якиманская Ираида Сергеевнанын инсанга багытталып өнүктүрүүчү окутуу технологиясы колдонуу деьгээлине карата жалпы педагогикалык технология болуп эсептелет. Өздөштүрүү концепциясы боюнча: ассоциативдик+өнүктүрүүчү, балага болгон мамилеси боюнча: кызматташтык, уюштуруу формасы боюнча: класстык-сабак, индивидуалдык - дифференциялык болуп саналат. Мында ар бир баланын жекече таануу жөндөмдүүлүгүн өнүктүрүүгө, анын жекече тажрыйбасын максималдуу ачууга, өзүн таанып билүүсүнө жардам берүүгө басым жасалат.

Виктор Федорович Шаталовдун окутууну интенсификациялоо технологиясы колдонуу деьгээлине карата жалпы педагогикалык технология. Өздөштүрүү концепциясы боюнча: ассоциативдик+этаптык интериоризациялык, балага болгон мамилеси боюнча: кызматташтык, уюштуруу формасы боюнча: традициялуу класстык-сабак, жекече-тайпалык технология. Бул технологияда балдардын билим, ык, машыгууларын калыптандыруу тездетилген окутууга

максаттуу багыт коюлат. Ошондой эле Шаталовдун технологиясында таяныч конспекттер, таяныч сигналдар кеѝири колдонулуп, окутуу менен тарбиялоо байланышып личностко багытталган мамиле өркүндөтүлөт. В.Ф. Шаталовдун башкы сиѝирген эмгеги окуучулардын окуу иш-аракеттеринин системасын иштеп чыгуу менен алардын сабакта жалпы активдүүлүгүн толук жетиштүү камсыз кылууга жетишиши эсептелет.

Анатолий Арсеньевич Окуневдин технологиясы колдонуусу боюнча жалпы педагогикалык технология. Анын концепциясы боюнча: ассоциативдик - рефлектордук, уюштуруу формасы боюнча: класстык-сабак, балага болгон мамилеси боюнча: кызматташтык технология. Мында билим, ык, машыгууларды өздөштүрүү, жөндөмдүү балдарды өнүктүрүүгө максаттуу багыт коюлат жана төмөндөгүдөй принциптер эске алынат:

- теория менен практиканын байланыш принциби; адаттан сырткаркы жагдайларда билимдерди колдонууну үйрөтүү;
- жеткиликтүүлүк принциби; окуучуну өзүнүн мүмкүнчүлүгүнө карата аракеттенүүсү керек; мугалимдин таланты ошол мүмкүнчүлүктөрдү таба билүүсү, кыйынчылыктарды туура аныктоо;
- аь-сезимдүүлүк принциби; бала эмнени өтүп жатканын билүү керек;
- билимди өздөштүрүүнүн бекемдик принциби; эске тутуунун негиздери берилет;
- көргөзмөлүүлүк принциби; (байкоонун өнүгүшү);
- оптимизация принциби; (окуу материалындагы башкы нерсени бөлүү, убакытты эске алуу);

Леонид Владимирович Занков педагог жана психолог, академик. Ал өзүнүн өнүктүрүүчү окутуу моделин эксперименталдык негизде тастыктаган. Занковдун өнүктүрүүчү окутуу системасы жалпы педагогикалык технология болуу менен өздөштүрүү концепциясына ылайык ассоциативдик+өнүктүрүүчү, класстык-сабак формасына негизделген, инсанга багытталган технология. Ал гармониялуу өнүгүү үчүн негиз түзүүгө багытталат.

Окуучулардын жалпы өнүгүшүнүн эффективдүүлүгү үчүн Л.В.Занков өнүктүрүүчү окутуунун дидактикалык принциптерин иштеп чыккан:

- комплекстүү өнүктүрүү системасынын негизинде максатка багытталгандык менен өнүктүрүү;
- окуу материалынын мазмунунун системалуулугу жана бирдиктүүлүгү;
- теоретикалык билимдердин жетектөөчү ролу;
- окуу материалын окуп үйрөнүүдө тез темп менен алдыга жылуу;
- окуу процессинин бала тарабынан аядап түшүнүлүшү;
- балага болгон жеке мамиле;

Л.В.Занковдун методикасы окуучуларды ар түрдүү иш аракеттерге тартуу менен бирге окутууда дидактикалык оюндарды, дискуссияларды, ошондой эле эсти, ойлоону жана элестетүүнү өнүктүрүүгө багытталган окутуу усулдарын колдонот.

Ал эми Б.П.Никитиндин өнүктүрүүчү оюндар технологиясы бардык деѝгээлдерде колдонуу менен ар түрдүү уюштуруу формаларын камтып, эркин тарбиялоо мүнөзүнө ээ. Балдарга тапшырмалар түрдүү формада: модель, сүрөт, схема, жазуу же оозеки инструкция түрүндө берилет. Ошентип, балдарды ар түрдүү жолдор менен маалыматтарды берүү менен тааныштырат. Тапшырмалар кыйынчылыктардын эь кеѝири диапазонун камтыйт: кичине балдар аткара ала тургандан баштап өспүрүм балдарда кыйынчылык менен аткара тургандай тапшырма оюндар. Оюндардагы тапшырмалардын кыйындыгы баланын алдыга өнүгүшүн, эз алдынчалыгын, чыгармачылык жөндөмдүүлүктөрүн өстүрөт.

Оюн технологиясы бирдиктүү билим берүү катары түзүлүп, окуу процессинин белгилүү бир бөлүгүн камтыйт.

Педагогикалык технология - окутуу, тарбиялоо жана өнүгүү процессин өз ичине камтыйт. Технологияларды натыйжалуу үйрөнүү менен практикада максатка ылайык колдонуу мезгил талабы.

Адабияттар

1. *Бекбоев И.Б.* Инсанга багыттап окутуу технологиясынын теориялык жана практикалык маселелери. Б.,2004
2. *Рахимова М.Р.* Педагогиканын теориясы, системасы жана технологиясы Б.,2003